

**Karnoprawna ochrona
dziedzictwa kultury w Hiszpanii**
Studium prawnoporównawcze

BIBLIOTEKA PRAWA
OCHRONY ZABYTEKÓW

Redaktorzy serii
KATARZYNA ZALASIŃSKA
KAMIL ZEIDLER

Anna Ławicka

**Karnoprawna ochrona
dziedzictwa kultury w Hiszpanii**
Studium prawnoporównawcze

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego – Narodowy Instytut Dziedzictwa
Gdańsk – Warszawa 2023

Stan prawny: 22 kwietnia 2022 r.

Recenzenci
dr hab. Maciej Trzciński, prof. UWr
prof. dr hab. Wiesław Pływaczewski

Redaktor Wydawnictwa
Katarzyna Ambroziak

Korekta streszczenia w języku hiszpańskim
Nora Orłowska

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Projekt okładki i stron tytułowych
Jan Rutka

Na okładce
Fresk *Ecce Homo* autorstwa Eliasa Garcii Martíneza z roku 1930,
znajdujący się w Sanktuarium Łaski w hiszpańskiej Borji w wersji oryginalnej
oraz w wersji znanej jako *Ecce Mono*, powstałej w wyniku nieudanej restauracji
wykonanej w sierpniu 2012 r. przez Cecilię Giménez

Publikacja dofinansowana przez Narodowy Instytut Dziedzictwa

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-536-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep/

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp oraz założenia metodologiczne i koncepcja pracy	17
ROZDZIAŁ 1	
Źródła prawa ochrony dziedzictwa kultury w Hiszpanii	31
Wprowadzenie	31
1.1. System źródeł prawa hiszpańskiego	35
1.2. Źródła prawa ochrony dziedzictwa kultury powszechnie obowiązujące na terytorium Hiszpanii	67
1.3. Źródła prawa ochrony dziedzictwa kultury we wspólnotach autonomicznych	73
1.4. Źródła prawa ochrony dziedzictwa kultury w prawodawstwie lokalnym	90
Hiszpania vs. Polska	95
ROZDZIAŁ 2	
Ochrona dziedzictwa kultury w Hiszpanii	101
Wprowadzenie	101
2.1. Ewolucja prawa ochrony dziedzictwa kultury w Hiszpanii	103
2.2. Poziomy oraz struktura systemu prawnej ochrony dziedzictwa kultury	113
2.2.1. Hiszpańskie dziedzictwo historyczne	116
2.2.2. Generalny Inwentarz Dóbr Ruchomych	119

2.2.3. Generalny Rejestr Dóbr Kultury	123
2.2.4. Specjalne systemy ochrony dziedzictwa historycznego	138
2.3. Państwowa administracja publiczna	
w ochronie dziedzictwa kultury	146
Hiszpania vs. Polska	159

ROZDZIAŁ 3

Przestępstwa przeciwko dziedzictwu kultury w prawie hiszpańskim	171
Wprowadzenie	171
3.1. Ogólne zasady hiszpańskiego prawa karnego	172
3.2. Przestępstwa przeciwko dziedzictwu kultury zawarte	
w rozdziale II tytułu XVI kodeksu karnego	194
3.2.1. Poważne przestępstwo przeciwko	
budynom szczególnie chronionym – art. 321	199
3.2.2. Przestępstwo nadużycia władzy	
przez funkcjonariuszy publicznych – art. 322	207
3.2.3. Przestępstwo zniszczenia	
dziedzictwa historycznego – art. 323	216
3.2.4. Szkoda na dziedzictwie historycznym	
z tytułu poważnej nieostrożności – art. 324	233
3.3. Inne przepisy karne chroniące dziedzictwo historyczne	238
3.4. Rozmiary przestępczości	
przeciwko dziedzictwu kultury w Hiszpanii	255
Hiszpania vs. Polska	266

ROZDZIAŁ 4

Wykroczenia administracyjne	
przeciwko dziedzictwu kultury w prawie hiszpańskim	289
Wprowadzenie	289
4.1. Wykroczenia administracyjne	
powszechnie obowiązujące na terytorium Hiszpanii	290
4.2. Wykroczenia administracyjne	
obowiązujące na terytoriach wspólnot autonomicznych	307
Hiszpania vs. Polska	318
Wnioski	325

Źródła prawa	342
Prawo hiszpańskie	342
Prawo polskie	357
Prawo europejskie	359
Prawo międzynarodowe	359
Orzecznictwo hiszpańskie	361
Literatura	363
Literatura obcojęzyczna	363
Literatura polskojęzyczna	374
Źródła internetowe	381
Streszczenie	
Karnoprawna ochrona dziedzictwa kultury w Hiszpanii. Studium porównawcze	386
Summary	
Criminal law protection of cultural heritage in Spain. A comparative law study	390
Resumen	
La protección penal del patrimonio cultural en España. Estudio jurídico comparativo	394
Spis schematów	398
Spis tabel	399

Wykaz skrótów

Hiszpańskie akty prawne

- CC Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, Gaceta de Madrid núm. 206, de 25 de julio de 1889 (dekret królewski z dnia 24 lipca 1889 r. uchwalający Kodeks cywilny, „Gaceta de Madrid” nr 206 z dnia 25 lipca 1889 r.)
- CE Constitución Española, BOE núm. 311, de 29 de diciembre de 1978 (Konstytucja hiszpańska, BOE nr 311 z dnia 29 grudnia 1978 r.)
- CP Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código penal, BOE núm. 281, de 24 de noviembre de 1995 (ustawa organiczna 10/1995 z dnia 23 listopada – Kodeks karny, BOE nr 281 z dnia 24 listopada 1995 r.)
- LOTIC Ley Orgánica 2/1979, de 3 de octubre, del Tribunal Constitucional, BOE núm. 239, de 5 de octubre de 1979 (ustawa organiczna 2/1979 z dnia 3 października o Trybunale Konstytucyjnym, BOE nr 239 z dnia 5 października 1979 r.)

- RD 111/1986 Real Decreto 111/1986, de 10 de enero, de desarrollo parcial de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, BOE núm. 24, de 28 de enero de 1986 (dekret królewski 111/1986 z dnia 10 stycznia w sprawie częściowego opracowania ustawy 16/1985 z dnia 25 czerwca o hiszpańskim dziedzictwie historycznym, BOE nr 24 z dnia 28 stycznia 1986 r.)
- RD 496/1987 Real Decreto 496/1987, de 18 de marzo, por el que se aprueba el Reglamento de la Ley 23/1982, de 16 de junio, reguladora del Patrimonio Nacional, BOE núm. 88, de 13 de abril de 1987 (dekret królewski 496/1987 z dnia 18 marca, na mocy którego zatwierdza się ustawę 23/1982 z dnia 16 czerwca o dziedzictwie narodowym, BOE nr 88 z dnia 13 kwietnia 1987 r.)
- RD 1305/2009 Real Decreto 1305/2009, de 31 de julio, por el que se crea la Red de Museos de España, BOE núm. 204, de 24 de agosto de 2009 (dekret królewski 1305/2009 z dnia 31 lipca ustanawiający Sieć Muzeów Hiszpańskich, BOE nr 204 z dnia 24 sierpnia 2009 r.)
- ustawa 23/1982 Ley 23/1982, de 16 de junio, reguladora del Patrimonio Nacional, BOE núm. 148, de 22 de junio de 1982 (ustawa 23/1982 z dnia 16 czerwca regulująca dziedzictwo narodowe, BOE nr 148 z dnia 22 czerwca 1982 r.)
- ustawa 16/1985 Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, BOE núm. 155, de 29 de junio de 1985 (ustawa 16/1985 z dnia 25 czerwca o hiszpańskim dziedzictwie historycznym, BOE nr 155 z dnia 29 czerwca 1985 r.)
- ustawa 12/1995 Ley Orgánica 12/1995, de 12 de diciembre, de Represión del Contrabando, BOE núm. 297, de 13 de diciembre de 1995 (ustawa organiczna 12/1995 z dnia 12 grudnia o zwalczaniu przemytu, BOE nr 297 z dnia 13 grudnia 1995 r.)

- ustawa 1/2001 Ley 1/2001, de 6 de marzo, del Patrimonio Cultural, Comunidad Autónoma del Principado de Asturias, BOPA núm. 75, de 30 de marzo de 2001, BOE núm. 135, de 6 de junio de 2001 (ustawa 1/2001 o dziedzictwie kulturowym Wspólnoty Autonomicznej Księżstwa Asturii, BOPA nr 75 z dnia 30 marca 2001 r., BOE nr 135 z dnia 6 czerwca 2001 r.)
- ustawa 6/2001 Ley 6/2001, de 11 de abril, del Patrimonio de la Comunidad Autónoma de las Illes Balears, BOIB núm. 49, de 24 de abril de 2001, BOE núm. 125, de 25 de mayo de 2001 (ustawa 6/2001 z dnia 11 kwietnia o dziedzictwie Wspólnoty Autonomicznej Balearów, BOIB nr 49 z dnia 24 kwietnia 2001 r., BOE nr 125 z dnia 25 maja 2001 r.)
- ustawa 17/2007 Ley 14/2007, de 26 de noviembre, del Patrimonio Histórico de Andalucía, BOJA núm. 248, de 19 de diciembre de 2007, BOE núm. 38, de 13 de febrero de 2008 (ustawa 14/2007 z dnia 26 listopada o dziedzictwie historycznym Andaluzji, BOJA nr 248 z dnia 19 grudnia 2007 r., BOE nr 38 z dnia 13 lutego 2008 r.)
- ustawa 2/2008 Ley 2/2008, de 16 de junio, de Patrimonio de la Comunidad Autónoma de Extremadura, DOE núm. 116, de 17 de junio de 2008, BOE núm. 167, de 11 de julio de 2008 (ustawa 2/2008 z dnia 16 czerwca o dziedzictwie Wspólnoty Autonomicznej Extremadury, DOE nr 116 z dnia 17 czerwca 2008 r., BOE nr 167 z dnia 11 lipca 2008 r.)
- ustawa 3/2013 Ley 3/2013, de 18 de junio, de Patrimonio Histórico de la Comunidad de Madrid, BOCM núm. 144, de 19 de junio de 2013, BOE núm. 247, de 15 de octubre de 2013 (ustawa 3/2013 z dnia 18 czerwca o dziedzictwie historycznym Wspólnoty Madrytu, BOCM nr 144 z dnia 19 czerwca 2013 r., BOE nr 247 z dnia 15 października 2013 r.)

- ustawa 4/2013 Ley 4/2013, de 16 de mayo, de Patrimonio Cultural de Castilla-La Mancha, DOCM núm. 100, de 24 de mayo de 2013, BOE núm. 240, de 7 de octubre de 2013 (ustawa 4/2013 z dnia 16 maja o dziedzictwie kulturowym Kastylii-La Manchy, DOCM nr 100 z dnia 24 maja 2013 r., BOE nr 240 z dnia 7 października 2013 r.)
- ustawa 1/2015 Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal, BOE núm. 77, de 31 de marzo de 2015 (ustawa organiczna 1/2015 z dnia 30 marca o zmianie ustawy organicznej 10/1995 z dnia 23 listopada – Kodeks karny, BOE nr 77 z dnia 31 marca 2015 r.)
- ustawa 10/2015 Ley 10/2015, de 26 de mayo, para la salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial, BOE núm. 126, de 27 de mayo de 2015 (ustawa 10/2015 z dnia 26 maja o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, BOE nr 126 z dnia 27 maja 2015 r.)
- ustawa 40/2015 Ley 40/2015, de 1 de octubre, de Régimen Jurídico del Sector Público, BOE núm. 236, de 2 de octubre de 2015 (ustawa 40/2015 z dnia 1 października o systemie prawnym sektora publicznego, BOE nr 236 z dnia 2 października 2015 r.)
- ustawa 5/2016 Ley 5/2016, de 4 de mayo, del patrimonio cultural de Galicia, DOG núm. 92, de 16 de mayo de 2016, BOE núm. 147, de 18 de junio de 2016 (ustawa 5/2016 z dnia 4 maja o dziedzictwie kulturowym Galicji, DOG nr 92 z dnia 16 maja 2016 r., BOE nr 147 z dnia 18 czerwca 2016 r.)
- ustawa 6/2019 Ley 6/2019, de 9 de mayo, de Patrimonio Cultural Vasco, BOPV núm. 93, de 20 de mayo de 2019, BOE núm. 128, de 29 de mayo de 2019 (ustawa 6/2019 z dnia 9 maja o baskijskim dziedzictwie kulturowym, BOPV nr 93 z dnia 20 maja 2019 r., BOE nr 128 z dnia 29 maja 2019 r.)

ustawa 11/2019 Ley 11/2019, de 25 de abril, de Patrimonio Cultural de Canarias, BOE núm. 140, de 12 de junio de 2019 (ustawa 11/2019 z dnia 25 kwietnia o dziedzictwie kulturowym Wysp Kanaryjskich, BOE nr 140 z dnia 12 czerwca 2019 r.)

Polskie akty prawne

k.k. ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1138)

Konstytucja RP Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483, ze zm.)

u.b. ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2393)

u.d.a.r. ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 2512)

u.m. ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 385, ze zm.)

u.n.z.a.a. ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jedn.: Dz. U. z 2020 r., poz. 164)

u.o.z.o.z. ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 840)

u.r.n.d.k. ustawa z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 1591, ze zm.)

Europejskie akty prawne

TFUE Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016) (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 1)

TUE Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016) (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 1)

Publikatory

BOA	Boletín Oficial de Aragón (Dziennik Urzędowy Aragonii)
BOC	Boletín Oficial de Canarias (Dziennik Urzędowy Wysp Kanaryjskich)
BOC/ BOCANT	Boletín Oficial de Cantabria (Dziennik Urzędowy Kantabrii)
BOCCE	Boletín Oficial de la Ciudad Autónoma de Ceuta (Dziennik Urzędowy Autonomicznego Miasta Ceuta)
BOCCLM	Boletín Oficial de Comunidad Castilla-La Mancha (Dziennik Urzędowy Wspólnoty Castilla-La Mancha)
BOCM	Boletín Oficial de la Comunidad de Madrid (Dziennik Urzędowy Wspólnoty Madrytu)
BOCYL	Boletín Oficial de Castilla y León (Dziennik Urzędowy Kastylii i Leónu)
BOE	Boletín Oficial del Estado (Dziennik Urzędowy Państwa)
BOIB/ BOCAIB	Boletín Oficial de las Islas Baleares (Dziennik Urzędowy Balearów)
BOJA	Boletín Oficial de la Junta de Andalucía (Dziennik Urzędowy Rządu Andaluzji)
BOM/ BOCME	Boletín Oficial de la Ciudad Autónoma de Melilla (Dziennik Urzędowy Autonomicznego Miasta Melilla)
BON	Boletín Oficial de Navarra (Dziennik Urzędowy Nawarry)
BOPA	Boletín Oficial del Principado de Asturias (Dziennik Urzędowy Księstwa Asturii)
BOPV	Boletín Oficial del País Vasco (Dziennik Urzędowy Kraju Basków)
BOR	Boletín Oficial de La Rioja (Dziennik Urzędowy La Rioja)
BORM	Boletín Oficial de la Región de Murcia (Dziennik Urzędowy Regionu Murcji)

DOCM	Diario Oficial de Castilla-La Mancha (Dziennik Urzędowy Kastylii-La Manchy)
DOE	Diario Oficial de Extremadura (Dziennik Urzędowy Estremadury)
DOG	Diario Oficial de Galicia (Dziennik Urzędowy Galicji)
DOGC	Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya (Dziennik Urzędowy Rządu Katalonii)
DOGV	Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (Dziennik Urzędowy Rządu Walencji)

Institucje i organizacje

CAPN	Consejo de Administracion del Patrimonio Nacional (Rada Administracji Dziedzictwa Narodowego)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych)
INE	Instituto Nacional de Estadística (Krajowy Urząd Statystyczny)
Interpol	International Criminal Police Organization (Międzynarodowa Organizacja Policji Kryminalnej)
IPCE	Instituto del Patrimonio Cultural de España (Instytut Dziedzictwa Kulturowego Hiszpanii)
RAE	Real Academia Española (Hiszpańska Akademia Królewska)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizacja Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury)
WCO	World Customs Organization (Światowa Organizacja Celna)

Inne

EMPACT European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats (Europejska Platforma Multidyscyplinarna przeciwko Zagrożeniom Przeszpczością)

Wstęp oraz założenia metodologiczne i koncepcja pracy

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat wyodrębnia się gałąź prawa ochrony dziedzictwa kultury. Jej badacze próbują rozwikłać doniosły problem kolizji praw i obowiązków oraz dokonują wyborów między różnymi wartościami¹. Decydują, czy większą ochronę należy przyznać własności publicznej czy prywatnej. Zastanawiają się, czy większą wagę należy przykładać do wartości historycznych, ekonomicznych, kulturowych czy też artystycznych. Kwestią bezsporną jest fakt konieczności ochrony dziedzictwa kultury bez względu na to, jakim pojęciem określimy dobra wchodzące w jego skład i jaki będzie zakres tych nazw. Jednym z gwarantów skuteczności ochrony jest prawo karne. Stosuje się je w ostateczności, gdy inne dziedziny nie dysponują środkami wystarczającymi do przeciwdziałania szkodom godzącym w dobra prawnie chronione.

Do podjęcia badań nad problematyką dziedzictwa kultury w rozumieniu przyjętym w niniejszej pracy skłania zwiększające się znaczenie wspomnianych dóbr w aktualnej rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Karnoprawna ochrona przyczynia się m.in. do zabezpieczenia obrotu poprzez ograniczenie ryzyka nadużyć na rynku sztuki, wpływając w ten sposób

¹ K. Zeidler, *Prawo ochrony dziedzictwa kultury jako nowa gałąź prawa* [w:] tegoż, *Zabytki: prawo i praktyka*, Gdańsk–Warszawa 2017, s. 76–87; tenże, *Zasady prawa ochrony dziedzictwa kultury – propozycja katalogu*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2018, nr 4, s. 147–154.

na poziom ochrony prawnej i poczucie bezpieczeństwa jego uczestników. Potrzeba odnalezienia złotego środka skłania do skorzystania z rozwiązań innych krajów. Jak jednak zauważył Jan Pruszyński, nie zawsze jest to uzasadnione ze względu na odmienne warunki społeczne i gospodarcze oraz inny pod względem rodzaju zasób zabytkowy². Oczywiście nie można bezrefleksyjnie przenosić do polskiego systemu wzorców obowiązujących za granicą. Należy natomiast wziąć pod uwagę, że współczesna przestępczość ma ponadnarodowy charakter oraz że wykorzystuje się w niej nowoczesne technologie jako *modus operandi*, co zachęca do analiz prawno porównawczych. Unia Europejska wymusza harmonizowanie prawa, któremu stopniowo musimy się poddać³. Zasadne jest zatem poznanie rozwiązań prawnych innych krajów europejskich, z którymi musimy współpracować, celem zaczerpnięcia inspiracji do podejmowania lepszych oraz korzystniejszych rozwiązań i wykorzystywania skuteczniejszych narzędzi na poziomie krajowym.

Wybór hiszpańskiego prawa ochrony dziedzictwa kultury do analizy prawno porównawczej podyktowany był nie tylko faktem, że Hiszpania posiada niezwykle bogate dziedzictwo kultury – zarówno pod względem

² J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski: jego straty i kultura prawna*, t. 2, Kraków 2001, s. 155–156.

³ Dla przykładu traktat amsterdamski (Traktat z Amsterdamu zmieniający traktat o Unii Europejskiej, traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie i niektóre związane z nimi akty z dnia 2 października 1997 r., Dz. Urz. WE C 340 z 10.11.1997, s. 1 – wersja niedostępna w j. polskim [Akty podstawowe prawa Unii Europejskiej – Dz. U. z 2004 r., poz. 864, Załącznik nr 2 do nru 90, t. 1, s. 113]) pozwolił na decydowanie o sprawach karnych na poziomie współpracy międzyrządowej państw członkowskich UE w ramach sądowego i policyjnego współdziałania w sprawach karnych. Z kolei traktat lizboński (Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r., Dz. Urz. UE C 306 z 17.12.2007, s. 1) stworzył możliwość ukształtowania europejskiego prawa karnego. Unia zyskała kompetencję do wydawania aktów prawnych mających na celu harmonizację krajowych przepisów karnych (w tym proceduralnych), zakresu definicji przestępstw i sankcji karnych. Obecnie obowiązujące traktaty to: TUE – Traktat o Unii Europejskiej z dnia 7 lutego 1992 r. (wersja skonsolidowana 2016) (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 1); TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej z dnia 25 marca 1957 r. (wersja skonsolidowana 2016) (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 1); Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej z dnia 25 lutego 1957 r. (wersja skonsolidowana 2016) (Dz. Urz. UE C 203 z 7.06.2016, s. 1); Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 grudnia 2000 r. (Dz. Urz. UE C 202 z 7.06.2016, s. 391).

ilościowym, jak i jakościowym (49 pozycji na Liście światowego dziedzictwa UNESCO, co daje jej czwarte miejsce na świecie, za Włochami, Niemcami, Chinami, *ex aequo* z Francją⁴), ale także długą genezą ochrony tego dziedzictwa, charakteryzującą się ewolucyjnymi zmianami, które w tym systemie nastąpiły, jak również członkostwem Hiszpanii w Unii Europejskiej.

Niniejsza praca, poświęcona karnoprawnej ochronie dziedzictwa kultury w Hiszpanii w kontekście prawnoporównawczym, charakteryzuje się szerokim zakresem podejmowanych problemów badawczych. Stąd w ramach uwag wprowadzających konieczne jest sprecyzowanie zakresu dalszych analiz, w szczególności poprzez wskazanie znaczenia podstawowego dla pracy pojęcia, jakim jest dziedzictwo kultury.

W hiszpańskich aktach prawnych używa się pojęć: „hiszpańskie dziedzictwo historyczne”, „dziedzictwo historyczno-artystyczne”, „dziedzictwo bibliograficzne”, „dziedzictwo dokumentacyjne”, „dziedzictwo etnograficzne” lub „dziedzictwo antropologiczne”, „dziedzictwo archeologiczne”, „dziedzictwo narodowe”, „dziedzictwo państwowe”, „dziedzictwo niematerialne”, „dziedzictwo budowlane i architektoniczne”, „dziedzictwo naturalne” i „krajobraz kulturowy”, odnoszących się do dziedzictwa poszczególnych wspólnot autonomicznych (np. „dziedzictwo historyczne Wspólnoty Madrytu”, „baskijskie dziedzictwo kultury” i in.), a także „dobro o znaczeniu kulturowym”, „dobra o wartości historycznej”, „dobra zinventaryzowane”, „zabytki”, „ogrody historyczne”, „zespoły historyczne”, „miejsca historyczne” czy „strefy archeologiczne”.

Ustawodawstwo hiszpańskie nie odnosi się do dziedzictwa kultury w swoich głównych normach, tj. prawodawstwie ogólnopaństwowym. Postępuje się za to terminem „hiszpańskiego dziedzictwa historycznego”, które jest pojęciem prawnym i tytułowym ustawy 16/1985 z dnia 25 czerwca o hiszpańskim dziedzictwie historycznym⁵. Ustawa ta nie zawiera jednak definicji legalnej „dziedzictwa historycznego”. Zgodnie z jej preambułą: „najbardziej ogólna i nadająca nazwę samemu prawu jest kategoria hiszpańskiego dziedzictwa historycznego, którą stanowią

⁴ UNESCO World Heritage Centre, *World Heritage List Statistics*, <http://whc.unesco.org/en/list/stat> (dostęp: 30.03.2022).

⁵ Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, BOE núm. 155, de 29/06/1985.

wszystkie dobra o wartości historycznej, artystycznej, naukowej lub technicznej, składające się na wkład Hiszpanii w kulturę powszechną". W art. 1 wskazano, że przedmiotem ustawy jest „ochrona, ulepszenie i przekazanie dla przyszłych pokoleń hiszpańskiego dziedzictwa historycznego”, a następnie wymieniono dobra, które je tworzą, m.in.: nieruchomości, przedmioty ruchome, niematerialne dziedzictwo kultury.

Luis J. Capote Pérez uważa, że wszystkie dobra kultury są określone przez pryzmat historyczności, ponieważ ustawa 16/1985 przyznaje im specjalny status zgodnie z pojęciami czasu i przestrzeni. Z jednej strony istnieje ogólna idea czasu jako odzwierciedlenia wymiaru historycznego: nie jest to czas jako akumulacja lat, ale jako wyraz wartości historycznej. Z drugiej strony istnieją specjalne zasady dotyczące dóbr, takich jak dziedzictwo dokumentacyjne i bibliograficzne. Zgodnie z art. 49 ustawy 16/1985 wyznacznikiem dóbr tworzących dziedzictwo dokumentacyjne jest minimalna liczba lat. Natomiast zgodnie z art. 50 ustawy 16/1985 dobra dziedzictwa bibliograficznego muszą istnieć w maksymalnie trzech kopiach. Wartość kulturowa jest elementem determinującym definiowanie dziedzictwa historyczno-artystycznego. Istnieją pewne teoretyczne konstrukcje mające na celu ustanowienie wspólnego mianownika dla wszystkich kategorii dziedzictwa kultury. Jeden z nich odnosi się do pojęcia dóbr kultury. Kryterium jego wykorzystania jest przynależność do historii cywilizacji. Wymiar historyczny konkretyzuje niejednoznaczną definicję kultury. Dobro kultury jest świadectwem przeszłości. Tak więc pojęcie dziedzictwa jest definiowane przez oba aspekty: kulturę i historię⁶.

W hiszpańskim kodeksie karnym⁷ znajduje się rozdział poświęcony przestępstwom przeciwko dziedzictwu historycznemu. W typizacjach poszczególnych przestępstw używa się m.in. sformułowania „dobra o wartości historycznej, artystycznej, naukowej, kulturowej lub zabytkowej”, przez co karane w nim zachowania wykraczają poza omówione wcześniej desygnaty dziedzictwa historycznego i odnoszą się raczej do dziedzictwa kultury.

⁶ L.J. Capote Pérez, *Patrimonio cultural e Direito Civil*, „Revista do CEJUR/TJSC: Prestação Jurisdicional” 2020, vol. 8, núm. 1, s. 5–7.

⁷ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código penal, BOE núm. 281, de 24/11/1995 [dalej: CP].

Z kolei w prawodawstwie wspólnot autonomicznych występuje osobliwa różnorodność w nazewnictwie 17 ustaw regulujących omawiany zakres. Niektóre wspólnoty autonomiczne nazywają ich przedmiot dziedzictwem historycznym, inne – dziedzictwem kultury. Estremadura i La Rioja postępują się oboma wyrażeniami, z kolei Nawarra rezygnuje z nich i nazywa swoje prawo ustawą o dziedzictwie Nawarry. W rzeczywistości w przytoczonych ustawach – bez względu na to, czy zastosowano określenie „dziedzictwo historyczne” czy „dziedzictwo kultury” – mowa jest o tej samej materii.

Aktualnie w Hiszpanii obserwuje się niezwykle wzrost „udzielnienia” (hiszp. *patrimonialización*). Jednym ze zjawisk towarzyszących transformacji pojęciowej tego, co nazywano dziedzictwem historycznym lub kulturowym, jest poszerzenie listy zasobów, które je tworzą. Zrezygnowano z chronologicznych ograniczeń, zaczęto ignorować granice między naturą a kulturą, a także między tym, co namacalne, a tym, co niematerialne. W dzisiejszych czasach pojęcie dziedzictwa kultury jest bardziej adekwatne i precyzyjne niż tradycyjne terminy prawne, które zostały w znacznym stopniu zastąpione, ponieważ nie zawsze wyraźnie uwzględniały dziedzictwo niematerialne. Wielu hiszpańskich autorów wnioskuje o zastosowanie jednego spójnego pojęcia dla wszystkich ustaw związanych z ochroną dziedzictwa, proponując funkcjonujące już na arenie europejskiej pojęcie dziedzictwa kultury. Ta idea jest chętnie przyjmowana przez przedstawicieli doktryny, traktujących wyrażenie „dziedzictwo kultury” jako nowe pojęcie prawne, z wiarą w wykorzystanie szeregu możliwości, jakie daje przyjęcie kwalifikatora kulturowego przed historycznym. Konieczna jest reforma hiszpańskiego prawodawstwa w zakresie ochrony dziedzictwa, co uczyniłoby je bardziej elastycznym⁸. Dlatego też w niniejszej pracy pojęcia „dziedzictwo historyczne” i „dziedzictwo kultury” będą stosowane jako synonimy, o ile z kontekstu nie będzie wynikało inaczej.

Należy jeszcze dodać, w jaki sposób w hiszpańskiej doktrynie definiuje się dziedzictwo kultury. Najprostsza z proponowanych definicji to

⁸ I. Rodríguez Temiño, *Sobre el patrimonio cultural*, „Sphera Publica: Revista de Ciencias Sociales y de la Comunicación” 2010, núm. extra 10, s. 75–117.

„zestaw dóbr, które zostały stworzone przez grupy ludzkie w całej ich historii, które przetrwały i które mają być chronione”⁹. Zwykle to pojęcie na gruncie prawa z pewną niedokładnością identyfikuje się z wyrażeniem „dziedzictwo historyczne”, a także z pojęciem „dziedzictwo historyczno-artystyczne”.

Istnieje wiele różnych definicji dziedzictwa kultury, np. te uznające za dziedzictwo „zbiór dóbr ruchomych i nieruchomych, materialnych i niematerialnych, będących własnością osób fizycznych, instytucji i organizacji publicznych lub półpublicznych, które mają wyjątkową wartość z punktu widzenia historii, sztuki, nauki i kultury, a zatem są godne rozważenia i zachowania dla narodu”¹⁰. W tym samym duchu dziedzictwo zostało zdefiniowane jako „zbiór wartości kulturowych, materialnych i niematerialnych, cenionych historycznie i społecznie jako ważne i właściwe. Zbiór ten jest określony na podstawie procesu historycznego, obejmującego obszary, zabytki, archeologię i historię, dzieła sztuki, jak również zwyczaje, wiedzę, umiejętności i formy symbolicznego wyrazu”¹¹. W pkt 23 Deklaracji meksykańskiej z 1982 r. stwierdzono również, że „dziedzictwo kultury narodu obejmuje dzieła jego artystów, architektów, muzyków, pisarzy i uczonych, a także anonimowe twory wywodzące się z duszy ludu oraz zbiór wartości, które nadają sens życiu. Oznacza to materialne i niematerialne dzieła, które wyrażają twórczość tego ludu: język, rytuały, wierzenia, miejsca historyczne i pomniki, literaturę, dzieła sztuki, archiwa i biblioteki”¹².

⁹ Á. Acedo Penco, M. Peralta Carrasco, *El Régimen Jurídico del Patrimonio Cultural. Aproximación doctrinal, legal y jurisprudencial a sus mecanismos privados y públicos de protección*, Madrid 2016, s. 15–19.

¹⁰ W ten sam sposób definiuje się dziedzictwo kultury innych narodów w państwach hispanojęzycznych, m.in. w Chile; zob. V. Vásquez Fierro, T. Barria Catalán, *Estado del arte del patrimonio arquitectónico de región de los Ríos-Chile*, „AUS. Arquitectura, Urbanismo, Sustentabilidad” 2010, núm. 8, s. 8–11; E.R. Harvey, *Legislación cultural andina. Ordenamiento selectivo*, Bogotá 1981; J.W. García, *Protección jurídica de los bienes arqueológicos e históricos*, México 1967.

¹¹ A. Macarrón, *Conservación del patrimonio cultural: criterios y normativas*, Madrid 2008, s. 86.

¹² Declaración de México sobre las políticas culturales. Conferencia mundial sobre las políticas culturales, México D.F., 26 de julio – 06/08/1982.

Na gruncie polskim definicję prawną dziedzictwa kultury sformułował J. Pruszyński, uznając za nie „zasób rzeczy nieruchomości i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”¹³. Dziedzictwo kultury to nie tylko objekty materialne, ale również dziedzictwo niematerialne, takie jak przekazywane następnym pokoleniom umiejętności, praktyki, idee, wartości, wyobrażenia, zespoły uczuć czy reakcji, a także dziedzictwo pozamaterialne, które istnieje w świadomości odbiorcy dziedzictwa materialnego¹⁴. Zauważa się, że czasem trudności może przysparzać przyporządkowanie danego dobra kultury do konkretnego narodu¹⁵ i tym samym określenie zasobu dziedzictwa narodowego. Należy uznać, iż prezentowane definicje polskie i hiszpańskie są do siebie podobne. Wszystkie traktują o materialnym i duchowym dorobku społeczności. Jednakże polski prawodawca nadal chętniej posługuje się pojęciem „zabytek”, nie zważając na tendencje międzynarodowe. Możliwe, że wynika to z problemu dualizmu terminologicznego, który miał miejsce za czasów obowiązywania poprzedniej ustawy, czyli ustawy z 1962 r. o ochronie dóbr kultury¹⁶. Ponadto przyjmuje się, że pojęcie „dobra kultury” jest szersze od pojęcia „zabytku”. Każdy zabytek należy uznać za dobro kultury, jednak nie każde dobro kultury będzie zabytkiem, przez wzgląd na to, że może stanowić przedmiot powstały

¹³ J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski...*, t. 1..., s. 50.

¹⁴ M. Barański, *Pozamaterialne i nieobecne dziedzictwo kultury*, „Ochrona Zabytków” 2005, nr 3, s. 52.

¹⁵ A. Gerecka-Żotyńska, *W kwestii definicji dobra kultury i dzieła sztuki*, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, s. 104 i nn.

¹⁶ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (tekst jedn.: Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150, ze zm.); szerzej zob. A. Gerecka-Żotyńska, *Ochrona zabytków w Polsce. Zbiór podstawowych aktów prawnych z krótkim komentarzem*, Poznań 2006, s. 12.

współcześnie. Pojęcie „zabytku” jest bardziej precyzyjne, przez co lepiej spełnia swoje funkcje w systemie prawa. Uważa się, że zastąpienie terminu „dobra kultury” pojęciem „zabytku” w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o zabytkach i opiece nad zabytkami¹⁷ powinno nieść za sobą konsekwentne zrezygnowanie z pojęcia „dobra kultury” w innych ustawach i unifikację stosowanej terminologii¹⁸.

Wybór pojęcia „dziedzictwo kultury” w niniejszej pracy umożliwia włączenie do przedmiotu badań szerszego zakresu dóbr niż zdefiniowane w polskim prawie „zabytki”. W ustawie o zabytkach i opiece nad zabytkami za zabytki uważa się nieruchomości lub rzeczy ruchome, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. W hiszpańskim prawodawstwie „zabytek” stanowi podkategorię dóbr o znaczeniu kulturowym, stanowiących szczególnie cenne i chronione nieruchomości należące do dziedzictwa kultury. Z teoretycznego punktu widzenia interesujące jest zatem spojrzenie na wymienione aspekty w perspektywie komparatystycznej, z uwzględnieniem zróżnicowanych rozwiązań przyjmowanych w ramach hiszpańskiego systemu prawa i polskiego systemu prawa.

Należy przy tym podkreślić stosunkowo nieznaczną liczbę opracowań prawoporównawczych, nie tylko dotyczących Hiszpanii, ale również odnoszących się do karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury w innych krajach świata. Jak się wydaje, uzasadnienia tego zjawiska można doszukiwać się w tym, że prawo ochrony dziedzictwa kultury jest relatywnie nową gałęzią prawa.

W polskiej literaturze prawniczej szersze badania komparatystyczne w zakresie ochrony dziedzictwa nie były jak dotąd prowadzone pomimo istotnego zainteresowania przedstawicieli doktryny zasadami ustrojowymi i materialnoprawnymi, które zaowocowało w ostatnich latach

¹⁷ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 840; dalej: u.o.z.o.z.).

¹⁸ M. Trzciniński, *Przestępczość przeciwko zabytkom archeologicznym. Problematyka prawno-kryminalistyczna*, Warszawa 2010, s. 18–19.

szeregiem cennych publikacji i komentarzy. Dokonano tłumaczeń zagranicznych aktów prawnych związanych z ochroną dziedzictwa (np. *Kodeks dóbr kultury i krajobrazu Republiki Włoskiej* w przekładzie Andrzeja Mosia¹⁹), analiz konkretnych przypadków na tle innych krajów europejskich (np. *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w wybranych państwach europejskich – zarys zagadnienia* Olgierda Jakubowskiego²⁰), pokrótce opisano systemy ochrony zabytków w wybranych krajach europejskich (np. *System ochrony zabytków w wybranych krajach europejskich* Bartosza Skaldawskiego, Aleksandry Chabier i Adama Lisieckiego²¹ czy *Wybrane zagadnienia prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego w krajach Unii Europejskiej* Jakuba Łukaczyńskiego²²). Opracowania te w większości zawierają interesujące uwagi prawnoporównawcze, jednakże pomijają Hiszpanię, skupiając się bardziej na sytuacji prawnej w Niemczech, we Włoszech czy we Francji. W niniejszej pracy postawiono za cel wypełnienie tej istotnej luki w polskiej literaturze prawniczej poprzez szerokie i wieloaspektowe omówienie tytułowej problematyki. Co istotne, w 2019 r. opublikowana została monografia *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu* autorstwa Bartłomieja Gadeckiego, Olgierda Jakubowskiego, Macieja Trzcińskiego i Kamila Zeidlera²³, w której przedstawiono karnoprawną ochronę dziedzictwa w Polsce. Tym samym w niniejszej pracy środek ciężkości został przesunięty na omówienie karnoprawnej sytuacji dóbr kultury w Hiszpanii, przy czym opisane zostały jedynie najważniejsze zagadnienia polskiego systemu, aby nie powtarzać kwestii prezentowanych już wcześniej w literaturze.

¹⁹ *Kodeks dóbr kultury i krajobrazu Republiki Włoskiej*, wstęp i tłum. A. Moś, Gdańsk–Sopot 2017.

²⁰ O. Jakubowski, *Karnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego przed zniszczeniem w wybranych państwach europejskich – zarys zagadnienia*, „Studia Prawno-ustrojowe” 2019, nr 44, s. 153–169.

²¹ B. Skaldawski, A. Chabiera, A. Lisiecki, *System ochrony zabytków w wybranych krajach europejskich*, „Kurier Konserwatorski” 2011, nr 10, s. 5–33.

²² J. Łukaczyński, *Wybrane zagadnienia prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego w krajach Unii Europejskiej*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2012, nr 89.

²³ B. Gadecki, O. Jakubowski, M. Trzciński, K. Zeidler, *Praktyczne aspekty zwalczania przestępczości przeciwko dziedzictwu kulturowemu*, Gdańsk 2019.

Cele niniejszej pracy w pewnym zakresie zostały określone już powyżej, w ramach uwag dotyczących uzasadnienia prowadzonych badań oraz – w szczególności – stanu badań w przedmiotowej dziedzinie. Najbardziej ogólnym celem pracy jest wypełnienie luki w polskiej literaturze prawniczej, w której brakuje szerszego opracowania dotyczącego obcych systemów karnoprawnych związanych z ochroną dziedzictwa kultury. Publikacja dotyczy wyłącznie jednego państwa – Hiszpanii – ponieważ chcąc dokonać należytej wnikliwej analizy, konieczne jest zawężenie przedmiotu badań. Zasadniczym celem książki jest ustalenie, czy ochrona dziedzictwa kultury w Hiszpanii w sposób znaczący różni się od tej funkcjonującej na gruncie prawa polskiego. Autorka za cel postawiła sobie wskazanie podobieństw i różnic w regulacjach prawnych, ustalenie, czy występują analogiczne problemy w praktyce stosowania tych przepisów w obu państwach, a także określenie, który z systemów prawnych zawiera bardziej rygorystyczne ograniczenia i warunki ochrony.

Prowadzone badania doprowadziły do sformułowania następującej tezy: ze względu na to, że obowiązujące w Polsce i Hiszpanii unormowania dotyczące ustroju i materialnoprawnych zasad ochrony dziedzictwa kultury wykazują pomiędzy sobą częstokroć istotne różnice, a zagrożenia dla dziedzictwa kultury są tożsame, porównywanie systemów prawnych i ich instytucji służy ich ulepszeniu poprzez zgłaszanie wniosków *de lege ferenda*. Pozostaje to w relacji wzajemności w tym sensie, że prawo polskie można ulepszać, korzystając ze sprawdzających się wzorów prawa hiszpańskiego i *vice versa*.

Celem zwiększenia przejrzystości wywodów zasadne jest przedstawienie w tym miejscu krótkiej charakterystyki poszczególnych części.

Rozdział pierwszy stanowi pewnego rodzaju wprowadzenie do problematyki. Koncentruje się na przybliżeniu systemu źródeł prawa hiszpańskiego, który jest o wiele bardziej rozbudowany i złożony od polskiego. Wynika to z ustroju politycznego państwa, którym jest monarchia parlamentarna, oraz z kompetencji prawodawczych przyznanych regionom autonomicznym. Jest niezwykle ważne, aby uzmysłowić sobie, że hiszpańska legislacja związana z ochroną dziedzictwa kultury liczy sobie ok. 1000 aktów prawodawczych. Dla porównania w Polsce jest to

łącznie co najwyżej kilkadziesiąt aktów prawodawczych, i to tylko wtedy, gdy policzymy w tym akta wykonawcze ustaw, czyli rozporządzenia. W rozdziale wyjaśniono podział kompetencji pomiędzy państwem a wspólnotami autonomicznymi w zakresie ochrony dziedzictwa kultury, a także opisano, jaką konkretnie materię regulują poszczególne rodzaje aktów prawodawczych, oraz ustalono ich hierarchię względem siebie. Uwzględniono też umowy międzynarodowe i prawo europejskie z omawianej dziedziny obowiązujące na terytorium Hiszpanii. Pominęto szczegółowy opis źródeł prawa polskiego, ponieważ kwestia ta nie jest kluczowa z perspektywy założeń przyjętych w pracy, a także spowodowałoby to nadmierną rozwlekłość pracy. Przyjęto założenie, że zagadnienie to jest znane czytelnikowi.

W rozdziale drugim opisano zagadnienia historyczne, tj. genezę i ewolucję ochrony dziedzictwa kultury w Hiszpanii. W tym kontekście za wskazane uznano omówienie przyczyn utworzenia pierwszych praw, a także kształtu pierwszych definicji podstawowych pojęć, które wciąż ewoluują. Następnie omówiono przedmiot ochrony karnoprawnej, która wiąże się z definicjami zawartymi w prawie administracyjnym, skupiając się przede wszystkim na przybliżeniu Generalnego Rejestru Dóbr Kultury oraz Generalnego Inwentarza Dóbr Ruchomych. Wpisy obiektów do tych ewidencji skutkują przyznaniem im najwyższego stopnia ochrony prawnej w państwie. Przeanalizowano także podstawowe pojęcia związane z ochroną hiszpańskiego dziedzictwa kultury oraz omówiono zagadnienia dotyczące organów i instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kultury, w tym w szczególności ich status i właściwość, przysługujące im kompetencje i spoczywające na nich obowiązki, jak również zasady ponoszonej przez nich odpowiedzialności.

Rozdziały trzeci i czwarty stanowią zasadniczą część pracy; odnoszą się bowiem do współczesnego kształtu karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury w Hiszpanii. Rozdział trzeci rozpoczyna krótkie omówienie ogólnych zasad prawa karnego. Ma to na celu uwypuklenie różnic w porównaniu do polskiego prawa karnego, a także wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości dotyczących m.in. rodzajów kar czy podziału na przestępstwa poważne, mniej poważne i przestępstwa lekkie, w odróżnieniu od podziału na przestępstwa (zbrodnie, występki) i wykroczenia,

jak ma to miejsce w Polsce. Następnie szczegółowo przeanalizowano przestępstwa przeciwko dziedzictwu kultury opisane w poświęconym im rozdziale hiszpańskiego kodeksu karnego. Należą do nich: przestępstwo przeciwko budynkom szczególnie chronionym (art. 321 CP), przestępstwo nadużycia władzy przez funkcjonariuszy publicznych (art. 322 CP), przestępstwo zniszczenia dziedzictwa historycznego (art. 323 CP) oraz przestępstwo uszkodzenia dziedzictwa historycznego z tytułu poważnej nieostrożności (art. 324 CP). Kolejny podrozdział poświęcono przestępstwom znajdującym się w innych częściach kodeksu, w których to zawarto znamiona ustawowe czynu przeciwko dziedzictwu historycznemu stanowiące typ kwalifikowany przestępstwa. Ponadto poddano analizie dane statystyczne odnoszące się do przestępczości przeciwko dziedzictwu kultury w Hiszpanii. Rozdział czwarty koncentruje się na wykroczeniach administracyjnych ujętych w ustawie 16/1985, a także w ustawach wspólnot autonomicznych dotyczących ochrony dziedzictwa kultury.

Z uwagi na komparatystyczny charakter niniejszej pracy poszczególne części rozdziałów dotyczące odrębnych, wyżej zarysowanych problemów badawczych zostały podsumowane obszernymi uwagami porównawczymi i końcowymi. Natomiast w wieńczącej niniejszą rozprawę wnioskach dokonano syntetycznego podsumowania badań porównawczych oraz wskazania największych podobieństw i różnic w regulacjach dotyczących karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury w Polsce i Hiszpanii. Przedstawiono wiele wniosków, w tym również *de lege ferenda*, co ważne – odnoszących się zarówno do prawodawstwa hiszpańskiego, jak i polskiego.

Nakreślony powyżej cel badawczy, jak też postawione w niniejszej pracy tezy, a także konstrukcja książki determinują kolejność zastosowanych różnych metod badawczych. To właśnie cel badań, istniejące koncepcje teoretyczne oraz cechy analizowanych rozwiązań prawnych wpłynęły w największym stopniu na przyjęte metody. Ze względu na prawnoporównawczy charakter publikacji prowadzone w niej badania w najszerszym zakresie wykorzystują metodę komparatystyczną.

Konfrontacja rozwiązań w zakresie organizacyjno-ustrojowych i materialnoprawnych instrumentów ochrony dziedzictwa kultury czy też

zasad ponoszenia odpowiedzialności karnej za czyny przeciwko temu dziedzictwu w ramach analizowanych systemów prawnych pozwala określić ich specyfikę i dokonać ewaluacji w perspektywie realizowanych celów i funkcji uzasadniających ich zastosowanie. Metodę tę wykorzystano także do porównania pojęć w prawie hiszpańskim, polskim i międzynarodowym.

Z uwagi na szczegółowy charakter badań nad unormowaniami obowiązującymi w poszczególnych porządkach prawnych, zakładający konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy przede wszystkim treści aktów prawnych, ale w pewnym zakresie również interpretującego je orzecznictwa, istotną rolę w niniejszej pracy odgrywa również metoda dogmatyczna.

Zbadanie genezy i historycznego rozwoju ochrony dziedzictwa kultury w Polsce i Hiszpanii zrodziło z kolei potrzebę wykorzystania metody historycznoprawnej.

Niewątpliwie jednym z najtrudniejszych wyzwań, którym trzeba stawić czoła w każdej pracy komparatystycznej, jest zróżnicowana terminologia wykorzystywana w ramach poszczególnych porządków prawnych²⁴.

Biorąc pod uwagę specyfikę analizowanych regulacji prawnych oraz wypowiedzi orzecznictwa i przedstawicieli doktryny, w niniejszej książce przyjęto pewną umowną terminologię, którą w zasadniczym kształcie należy w tym miejscu scharakteryzować. Jak wskazywano powyżej, specyficzne znaczenie ma podstawowy dla niniejszej pracy termin „dziedzictwo kultury”. Rozpoznawane globalnie pojęcie „dobra kultury” (*bien cultural*) w systemie hiszpańskim będzie oznaczać każdy element składowy dziedzictwa historycznego. Są to dobra o wartości historycznej, artystycznej, naukowej lub technicznej. Odpowiednik tego pojęcia co do zakresu nazwy w języku angielskim to *cultural property*. Należy odróżnić to pojęcie od określenia dóbr, którym przyznano najwyższy stopień ochrony w państwie, czyli „dóbr o znaczeniu kulturowym” (*bienes de interes cultural*). Aby dobro zostało zakwalifikowane jako mające znaczenie kulturowe, musi ono posiadać wartość historyczną,

²⁴ Na temat znaczenia problemów terminologicznych w pracy komparatystycznej zob. B. Akkermans, *The Principle of Numerus Clausus in European Property Law*, Brussels 2008, s. 13–14.

artystyczną, naukową lub techniczną, która spowoduje uznanie, że jego ochrona leży w interesie publicznym. W języku angielskim używa się określenia *listed property*, co można tłumaczyć jako „dobra skatalogowane” (niem. *unter Denkmalschutz stehende Objekte*). Z kolei dobra ruchome zinwentaryzowane (*bienes muebles inventariados*) to obiekty, które mają ewidentne wartości historyczne, artystyczne lub techniczne, ale nie przyznaje im się najwyższego stopnia ochrony. Ich odpowiednik w języku angielskim to *registered objects*.

Należy przy tym zaznaczyć, że wszystkie tłumaczenia z języka hiszpańskiego zawarte w niniejszej pracy, jeśli nie wskazano inaczej, są autorki.